

Metodický výklad k odborným činnostiam a aktivitám v komunitnom centre

Úvod

Tento metodický výklad vypracoval Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity (ďalej len „ÚSVRK“) v rámci národného projektu Komunitné centrá v mestách a obciach s prítomnosťou MRK-I.fáza (ďalej len „NP KC“) za účelom podrobnejšieho rozpracovania odborných činností a aktivít komunitného centra. Slúži ako podklad na vypracovanie plánu činností komunitných centier pre potreby výberu z hľadiska rozsahu poskytovaných služieb. Uvedený dokument tvorí povinnú prílohu žiadosti o zapojenie sa do NP KC.

1. Obligatórne činnosti (povinné)

Podľa zákona 448/2008 Z.z. o sociálnych službách sa v komunitnom centre fyzickej osobe v nepriaznivej sociálnej situácii podľa § 2 ods. 2 písm. h) zákona o sociálnych službách

a) poskytuje

1. sociálne poradenstvo,
 2. pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov,
 3. pomoc pri príprave na školskú dochádzku a školské vyučovanie a sprevádzanie dieťaťa do a zo školského zariadenia,
- b) vykonáva preventívna aktivita,
- c) zabezpečuje záujmová činnosť.

(2) V komunitnom centre sa vykonáva komunitná práca a komunitná rehabilitácia.

(3) Odborné činnosti uvedené v odseku 1 písm. a) možno poskytovať ambulantnou sociálnou službou prostredníctvom komunitného centra a terénnou formou sociálnej služby prostredníctvom terénneho programu.

A. Sociálne poradenstvo

Sociálne poradenstvo je odborná činnosť zameraná na pomoc fyzickej osobe v nepriaznivej sociálnej situácii. Cieľom sociálneho poradenstva je znižovanie rizík, vyplývajúcich zo sociálneho vylúčenia, konfliktných spoločenských situácií, spôsobu života a rizikového správania, ale aj zvýšenie sociálnych kompetencií a sociálnej mobility klientov; podpora sociálneho začlenenia klientov, rodín, komunit; predchádzanie vzniku krízových situácií v rodinách obmedzovanie a odstraňovanie negatívnych vplyvov; poskytnutie alebo sprostredkovanie konkrétnej pomoci.

Sociálne poradenstvo je poskytované terénou formou v prirodzenom prostredí klienta alebo ambulatnou formou v priestoroch komunitného centra.

Pozostáva z depistáže klientov, základnej sociálnej diagnostiky a poskytovania informácií o právach, povinnostiach a variantoch riešení vo vzťahu k situácii, v ktorej sa práve klient nachádza a ktoré sa vzťahujú k prekonávaniu či zmierňovaniu nepriaznivej sociálnej situácie. Súčasťou sociálneho poradenstva je taktiež sprostredkovanie kontaktu so spoločenským prostredím (mediácia vzťahov medzi klientmi, rodinami klientov, klientom a inštitúciami - školami, lekármi, UPSVaR), krízová intervencia a opatrenia, zamerané na predchádzanie krízovým situáciám a obmedzovanie negatívnych vplyvov v rodine (napr. intervencia v prípade ohrozenia života a zdravia klienta). Sociálne poradenstvo môže byť poskytované na úrovni základného alebo špecializovaného poradenstva. Základné sociálne poradenstvo je posúdenie povahy problému jednotlivca, rodiny alebo komunity, poskytnutie základných informácií o možnostiach riešenia problému a podľa potreby aj odporúčanie a sprostredkovanie ďalšej odbornej pomoci. Špecializované sociálne poradenstvo sa zameriava na zistenie príčin vzniku, charakteru a rozsahu problémov jednotlivca, rodiny alebo komunity a poskytnutie im konkrétnej odbornej pomoci.

B. Pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov

Pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov spočíva najmä v poradenstve (so súhlasom plnoletej fyzickej osoby) pri vybavovaní úradných záležitostí, dokladov, v distribúcií klienta do relevantných inštitúcií a úradov, v poradenstve pri spisovaní a podávaní písomných podaní či úradných tlačív, asistencií a pomoci pri písomnej komunikácii s úradmi a inštitúciami, vrátane doprovodu a sprostredkovania rokovania s inštitúciami, ktoré sa podieľajú na riešení klientovej situácie. Odborná činnosť sa vykonáva so súhlasom a v záujme klienta a je poskytovaná terénou formou v prirodzenom prostredí klienta alebo ambulatnou formou v priestoroch komunitného centra.

C. Pomoc pri príprave na školskú dochádzku a školské vyučovanie a sprevádzanie dieťaťa do a zo školského zariadenia

Odborná činnosť sa v komunitných centrách realizuje s cieľom zvýšenia školskej úspešnosti detí a mládeže zo sociálne vylúčených rómskych lokalít a tým rozšírenia ich možností na slobodný výber životnej cesty a na budúce uplatnenie sa v spoločnosti; je poskytované terénou formou v prirodzenom prostredí klienta alebo ambulatnou formou v priestoroch komunitného centra.

Pomoc pri príprave na školskú dochádzku a vyučovanie sa môže realizovať prostredníctvom nasledovných typov aktivít:

- **Predškolské kluby a programy včasnej starostlivosti** - sú určené deťom a rodičom dieťaťa vo veku od 0 do 6 rokov, ktorého vývin je ohrozený v dôsledku nepriaznivej sociálnej situácie. Služba je zameraná na podporu rodiny a podporu vývoja dieťaťa s ohľadom na jeho špecifické potreby (rozvoj grafomotorických schopností, rozvoj kognitívnych a jazykových kompetencií,

rozvoj pamäte, pozornosti). Zámerom predškolského klubu je prostredníctvom pravidelných aktivít pripraviť deti z nepodnetného prostredia, ktoré sa z rôznych dôvodov (najmä kapacitných a finančných) nezúčastňujú na výuke v bežnej materskej škole, pre vstup do bežnej základnej školy, odovzdať im zručnosti, vedomosti a návyky, nevyhnutné k zvládnutiu nárokov základnej školy.

- **Kluby pre rodičov s deťmi** - sú spravidla zamerané na poskytovanie odbornej pomoci, poradenstva, vzdelávania a voľnočasových aktivít pre rodičov detí v predškolskom a mladšom školskom veku. Cieľovou skupinou sú predovšetkým matky, z ktorých sa mnohé dlhodobo ocitajú v nepriaznivej životnej situácii, ktorú nedokážu bez podpory okolia riešiť. Ide o rodičov, ktorí majú znížené možnosti a kompetencie, často žijú v znevýhodnených sociálnoekonomických podmienkach a ich deťom obvykle spôsobuje problém zapojiť sa do vzdelávacieho procesu. Cieľom klubov je prostredníctvom vzdelávacích aktivít a metód sociálnej práce podporovať a rozvíjať rodičov v ich rodičovských kompetenciách, predovšetkým v oblasti vzdelávania detí. Aktivity a práca s rodičmi sa venujú prevažne oblastiam, potrebným pre úspešný vstup dieťaťa do školy, udržanie a podporu ich detí v sieti predškolského a školského vzdelávania v tzv. „hlavnom vzdelávacom prúde“
- **Doučovanie, tútoring a mentoring pre deti a mládež** - sú zamerané na prekonávanie bariér vo vzdelávaní detí zo sociálne znevýhodneného prostredia (napr. chýbajúce podmienky na domácu prípravu, nedostatok podnetov na osobný rozvoj, nízke vzdelanie rodičov a v niektorých prípadoch ich neschopnosť pomôcť deťom s prípravou do školy). Môžu sa realizovať formou skupinového doučovania v popoludňajších hodinách v priestoroch komunitného centra alebo formou tútoringových a mentoringových programov. Z hľadiska zlepšovania školskej úspešnosti detí sú efektívnejšie posledné menované, pretože sú založené na individuálnej práci s konkrétnym dieťaťom. Tútor/mentor sa môže stretávať s konkrétnym dieťaťom, pomáhať mu s prípravou do školy, robením domácich úloh a opakovať s ním preberané učivo, pomáhať mu pri výbere povolania. Súčasťou programov by mala byť taktiež cieleňá práca s rodičmi dieťaťa za účelom ich motivácie k dohliadaniu na pravidelnú dochádzku detí do školy a zvyšovania ich záujmu o školské výsledky detí.
- **Kariérne poradenstvo** - určené pre mládež pred prvou smerovou voľbou povolania (končiacich základnú školu alebo vo veku tesne po ukončení povinnej školskej dochádzky), ktorá je v riziku vzniku nezamestnanosti. Služba sa zameriava na prevenciu predčasného ukončovania procesu vzdelávania a tým aj budúceho vylúčenia z trhu práce z dôvodu nízkej alebo žiadnej kvalifikácie. Do týchto aktivít môžu byť zapájaní aj členovia inkluzívnych tímov z materských škôl zapojených do národného projektu Podpora predprimárneho vzdelávania detí z MRK I., ktorý realizuje MV SR/ÚSVRK v rámci „Take away“ balíka.

D. Preventívne aktivity

Cieľom preventívnych a aktivizačných činností je prostredníctvom motivácie, vzdelávania, aktivizácie a dobrovoľníckej činnosti prevencia vzniku nepriaznivých situácií a podpora sociálneho začleňovania detí, mládeže a dospelých. V komunitných centrách sa môže realizovať prostredníctvom nasledovných aktivít a programov:

- **Preventívne programy** - komunitné centrá môžu realizovať pravidelné preventívne besedy zamerané na rôzne témy (napr. v oblasti zdravia, rodičovských zručností, sexuálnej výchovy), ale aj dlhodobejšie preventívne a osvetové programy (napr. zvyšovanie finančnej gramotnosti a prevencia pred zadlženosťou a neplatičstvom, osvetové a poradenské programy v oblasti bývania; programy prevencie a riešenia konfliktov). Pri preventívnych programoch v oblasti zdravia je veľmi vhodná spolupráca komunitného centra s pracovníkmi v oblasti zdravia a lekármi. Taktiež krátkodobé a dlhodobé aktivity pre deti a mládež ako prevencia sociálne -patologických javov a rizikového správania.

E. Záujmová činnosť

Cieľom záujmovej činnosti v komunitných centrách je zabezpečenie aktívneho, kvalitného, bezpečného a zmysluplného trávenia voľného času detí a mládeže, rozvoj životných zručností, kompetencií, schopností, znižovanie výskytu sociálno-patologických javov a rizikového správania a podpora budovania vzájomných kontaktov a akceptácie medzi deťmi a mládežou z rôznych skupín (Rómami a nerómami, deťmi z rôznych sociálnych vrstiev). Záujmová činnosť v komunitných centrách sa môže realizovať prostredníctvom:

- **Voľnočasových aktivít a záujmových krúžkov** – ich ponuka by mala odrážať aktuálne potreby a dostupnosť voľnočasových aktivít v obci, komunitné centrum by nemalo vytvárať paralelný systém, kopírujúci ponuku existujúcich Centier voľného času, Základných umeleckých škôl či záujmových krúžkov, realizovaných na základných školách. Naopak, komunitné centrum by malo „vypĺňať“ existujúce medzery a to ako v oblasti obsahu a zamerania voľnočasových aktivít, tak aj v oblasti cieľových skupín, pre ktoré je existujúca ponuka nevyhovujúca alebo dokonca nedostupná.
- **Nízkoprahové kluby pre deti a mládež** - predstavujú komplex ambulantne a terénne poskytovaných služieb deťom a mládeži, ktoré sú ohrozené spoločensky nežiaducimi javmi, vyhýbajú sa štandardnej inštitucionálnej pomoci alebo pre nich nie je dostupná a u ktorých je predpoklad, že takúto pomoc potrebujú. Cieľom je zlepšiť kvalitu života detí a mladých ľudí predchádzaním alebo znížením rizík, súvisiacich so spôsobom ich života, umožniť im lepšie sa orientovať v sociálnom prostredí a vytvárať podmienky na riešenie ich sociálnej situácie. Služba spočíva v dennej prevádzke nízkoprahového klubu, v ktorom majú deti a mladí ľudia možnosť zmysluplne tráviť voľný čas. Cieľovými aktivitami dáva klub priestor na rozvíjanie schopností a zručností potrebných v bežnom živote, no zároveň prispieva k sociálnemu začleňovaniu detí žijúcich v sociálne vylúčenom prostredí. Organizovaním besied, zážitkových tematických workshopov prispieva k prevencii sociálno – patologických javov. Program nízkoprahového klubu je obohatený o rôzne krúžky (počítačový, krúžok ručných prác atď.) podľa záujmu klientov a možností centra, ktoré prispievajú k rozvoju zručností, vedomostí a využiteľnosti v ďalšom živote klientov. Súčasťou nízkoprahového klubu sú aj mimoriadne aktivity (výlety, exkurzie), realizované mimo lokality, ktoré eliminujú strach detí z neznámeho prostredia a podporujú životné zručnosti potrebné pre ďalší rozvoj (schopnosť cestovať, orientovať sa v cudzom prostredí, komunikovať a pod.).

2. Fakultatívne činnosti (nepovinné – doplnkové)

Formálne alebo neformálne vzdelávacie kurzy, tréningy, školenia a iné.

Kurzy pre mládež a dospelých, ktorým nie sú dostupné žiadne príležitosti na ďalšie vzdelávanie. Zámerom kurzov je okrem nadobúdania nových vedomostí, zručností a získavania kvalifikácie, aktivizácia ako aj prepájanie Rómov a nerómov v obciach.

Podpora dobrovoľníctva

Podpora dobrovoľníctva môže spočívať v dobrovoľníckej výpomoci mládeže a dospelých pri realizácii aktivít v KC (napr. mimoriadne a komunitné aktivity, doučovanie), ako aj v podpore dobrovoľníckej činnosti klientov centier v iných inštitúciách či v zahraničí (napríklad v rámci programov Európskej dobrovoľníckej služby).

Interkultúrne aktivity

Interkultúrne aktivity sú zamerané na obyvateľov obcí, ktorí musia byť tiež informovaní o prínose projektu pre celkové zlepšenie života všetkých obyvateľov obcí a na zvyšovanie akceptácie rôznorodosti, posilňovanie kultúrnej identity a senzibilizácie s cieľom prekonať ich prípadné negatívne nastavenie pre intervencie zamerané na integráciu MRK, ich desegregáciu, destigmatizáciu a degetoizáciu. Môže ísť napríklad o deň otvorených dverí v komunitnom centre, prezentácia potreby boja proti rasizmu a xenofóbii, prezentovanie spoločných potrieb rómskej aj majoritnej časti obyvateľstva obcí a možností ich spoločného riešenia, prípadne iné spoločenské a komunitné aktivity a akcie (prezentácie, súťaže, participačné mládežnícke divadlo, živá knižnica a podobne) mimo komunitného centra zamerané na širokú verejnosť, na ktorých sa budú podieľať zamestnanci komunitných centier a ako dobrovoľníci klienti komunitných centier.

Súčasťou aktivít môže byť tiež divadlo utlačovaných, do ktorého sú zapojení tiež členovia majoritnej časti obyvateľstva. Divadlo utlačovaných využíva divadlo ako nástroj komunitnej práce podporujúcej kritické myšlienky a dialóg. V divadle utlačovaných neostávajú diváci iba pozorovateľmi, ale vstupujú a vytvárajú dej. Takto navrhnutý formát pre ne-hercov vytvára priestor pre zdieľanie potrieb, očakávaní a riešení medzi členmi komunity.

Cieľom je získať podporu obyvateľov obcí pre realizáciu aktivít, ktoré prispievajú k zlepšeniu životov všetkých obyvateľov, podporovať účasť obyvateľov všetkých sociálnych a etnických skupín na aktivitách komunitných centier a predchádzanie prípadnému odporu s činnosťou a aktivitami komunitných centier. Účasť klientov komunitných centier je potrebná z dôvodu prepojenia podujatí na skutočné potreby a problémy, ktoré v obciach rezonujú, ale tiež preto, aby sa zviditeľnila participácia cieľových skupín na činnosti komunitných centier – klienti komunitných centier nebudú prezentovaní iba ako pasívni prijímatelia, ale ako aktívni spoluorganizátori podujatí pre všetkých obyvateľov obce. Interkultúrne aktivity majú prispieť k zmene postojov spoločnosti v oblasti

sociálne začlenenia a boja proti chudobe, čím sa vytvoria vhodnejšie podmienky pre realizáciu a dopad konkrétnych opatrení národného projektu.

Participácia na Komunitnom plánovaní, komunitnom organizovaní a rozvoji

Cieľom komunitnej práce je identifikácia a prekonanie štrukturálnych bariér, ktorých dôsledkom je sociálne vylúčenie skupiny obyvateľov obce. Zameriava sa na zvýšenie participácie všetkých občanov na verejnom živote obcí, prepájanie a zlepšovanie vzťahov medzi rôznymi sociálnymi, etnickými, vekovými a inými skupinami v obci a podporu svojpomocných kapacít komunity pri riešení vlastných problémov. Je systematickým procesom, ktorý smeruje k aktivizácii členov komunity, k vyvolaniu a podporovaniu zmeny v rámci miestneho spoločenstva.

Komunitné plánovanie, organizovanie a rozvoj sú príklady nástrojov, prostredníctvom ktorých sa komunitná práca realizuje.

Budovanie komunity a komunitný rozvoj je oblasť komunitnej práce zameraná na praktické vytváranie a podporu silnej a samostatnej komunity ľudí žijúcich v spoločnej lokalite alebo spojených spoločným záujmom. Jednak ide o nasledovanie komunitného plánu ale rovnako dôležité je reagovanie na aktuálne potreby obyvateľov komunity. Súčasťou je posilňovanie obyvateľov komunity cez učenie zručností okolo vytvárania skupinového konsenzu, vyjednávania s inštitúciami, konštruktívneho riešenia konfliktov, zručnosti budovania a vedenia svojpomocných a dobrovoľníckych skupín atď.

Komunitné organizovanie je typ komunitnej práce, zameraný na priebežné posilňovanie a aktivizáciu občianskej základne za účelom prevencie nerovnomerného rozdelenia verejnej moci a jej preváženia na stranu inštitucionálnej či finančnej moci. Základnými princípmi komunitného organizovania sú oslovovanie a zapájanie ľudí z komunity do riešenia ich problémov, výber vedúcich osobností spomedzi ľudí z komunity, nie zvonka, orientácia profesionálneho komunitného organizátora na proces, nie na výsledok, nadobúdanie zručností u ľudí z komunity cez riešenie malých komunitných problémov, udržiavanie komunikácie medzi ľuďmi z komunity aj po vyriešení konkrétneho problému.

Stredisko osobnej hygieny a práčovňa

Poskytovateľ sociálnej služby v komunitnom centre môže poskytovať aj podporné služby, napríklad stredisko osobnej hygieny a práčovňa, ktoré umožňujú vykonávanie základnej hygieny tým osobám, ktoré nemajú zabezpečené podmienky na uspokojovanie základných životných potrieb, majú ťažké zdravotné postihnutie alebo dovŕšili dôchodkový vek. Keďže sa jedná o sociálnu službu v zmysle zákona č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách, tak je ju možné poskytovať len na základe zápisu do registra poskytovateľov sociálnych služieb, ktorý vedie vyšší územný celok.

Poskytovanie nevyhnutného ošatenia a obuvi

Poskytovateľ sociálnej služby v komunitnom centre môže vykonávať ďalšie činnosti k naplneniu zabezpečenia nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb fyzickej osoby a to prostredníctvom poskytnutia nevyhnutného ošatenia a obuvi.

Iné činnosti a aktivity KC na podporu zamestnanosti

Aktivity, smerujúce k zvyšovaniu zamestnateľnosti a zamestnanosti obyvateľov vylúčených rómskych lokalít, ale aj obyvateľov ostatných častí obce (v spolupráci s terénnymi sociálnymi pracovníkmi a terénnymi pracovníkmi národného projektu Terénna sociálna práca a terénna práca v obciach s prítomnosťou MRK I., ktorý realizuje MV SR/ÚSVRK v rámci „Take away“ balíka), ktoré môžu byť realizované formou:

- Poskytovania služby pracovného poradenstva,
- Prevádzkovania pracovných inkubátorov,
- Podpory zakladania sociálnych a obecných podnikov,
- Služby a aktivity na podporu bývania s cieľom zlepšiť základné životné podmienky,
- Organizovania aktívnej a dobrovoľníckej činnosti

Postpenitenciárna starostlivosť

Postpenitenciárna starostlivosť je cieľavedomá podpora jednotlivcovi po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody pri jeho opätovnom začlenení sa do občianskej spoločnosti. Úlohou postpenitenciárnej starostlivosti je utvárať u jednotlivcov aktívny vzťah k práci, k spoločnosti a jej normám a pomáhať im pri zaradení sa do občianskej spoločnosti.